

GRØNLANDS HISTORIE

HISTORIE A

ELEVHÆFTET

INDHOLD

MODUL 1: KOLONISERINGEN AF GRØNLAND.....	3
MODUL 2: MODERNISERINGEN AF GRØNLAND. DEL 1: DET NYE GRØNLAND.....	4
Gruppen der arbejder med Augo Lynges.....	4
Gruppen der arbejder med Det moderne Grønland:.....	4
MODUL 3: MODERNISERINGEN AF GRØNLAND DEL 2: ANDENVERDENSKRIG. G.50 OG 60.....	8
Gruppe 1 læser: <i>Amerikanerne kommer</i>	8
Gruppe 2 læser: <i>Grønlænderne bliver rige</i>	8
Gruppe 3 læser: <i>Augo Lynges sendes til Asiat</i>	8
Gruppe 4 læser: <i>Danmark vender tilbage</i>	8
Gruppe 1 læser: <i>Fra Grønland til Norddanmark</i>	13
Gruppe 2 læser: <i>Udvikling på godt og ondt</i>	13
Gruppe 3 læser: <i>G-60</i>	13
Gruppe 4 læser: <i>Thule og Qullissat</i>	13
MODUL 4: DE TRE ISBJØRNER OG HJEMMESTYRET.....	20
Gruppe 1 læser: <i>Det grønlandske miljø i Danmark, og De tre isbjørne – de første samarbejdende politikere</i>	20
Gruppe 2 læser: <i>Grønlands nationale vækkelse</i>	20
Gruppe 1 skal læse afsnittet om <i>Siumut</i> :.....	24
Gruppe 2 skal læse afsnittet om <i>Atassut</i> :.....	24
Gruppe 3 skal læse afsnittet om <i>Inuit Ataqatigiit (IA)</i> :.....	24
MODUL 5: DE TRE ISBJØRNER, FRA HJEMMESTYRE TIL SELVSTYRE.....	28
Gruppe 1 læser: første del af <i>Hjemtagelsen af sagsområder</i>	28
Gruppe 2 læser: første del af, <i>De sociale problemer og Solen og månen</i>	28

MODUL 1: KOLONISERINGEN AF GRØNLAND

Eleverne inddeles i grupper og arbejder med følgende spørgsmål :

- Er dokumentaren en første- eller andenhåndskilde?
- Er dokumentaren objektiv eller subjektiv og hvorfor?
- Hvem håbede Hans Egede på at gen-kristne i Grønland, hvordan gik det og hvorfor kunne han så ikke det?
- Hvordan blev inuitterne/grønlænderne, kristne?
- Ifølge dokumentaren, hvorfor ønskede man ikke fra dansk side, at inuitterne/grønlænderne skulle moderniseres for meget?

MODUL 2: MODERNISERINGEN AF GRØNLAND. DEL 1: DET NYE GRØNLAND

Gruppen der arbejder med Augo Lynges:

Se: *Omkring det nationale* – Augo Lynges. https://m.timarit.is/view_page_init.jsp?pagelid=130929

- Er det en førstehåndskilde eller andenhåndskilde?
- Hvorfor mener Augo Lynges, at man i Grønland har lav selvtillid?
- Hvorfor ville Grønland, gerne moderniseres?
- Hvorfor mener Augo Lynges, at "det nationale" ikke skal være det "eskimoiske" eller "eskimoiske-danske"?
- Hvad mener han derimod med det "grønlandsk-nationale", og hvad er hans formål med det?

Gruppen der arbejder med Det moderne Grønland:

Se side 5 til 6 i dette hæfte.

- Er det en førstehåndskilde eller andenhåndskilde?
- Hvad betyder "Peqatigingniat" og hvem grundlagde bevægelsen?
- Hvorfor tror i det var en mærkesag for Peqatigingniat, at ville udskifte *Inuit* (menneske) med *Kalaallit* (grønlænder)?
- Hvorfor grundlagde man Peqatigingniat?

Styrelsesloven – et skridt mod demokrati?

Efter Systemskiftet i Danmark i 1901, hvor kongen for første gang udnævnte en regering, der var støttet af et flertal i Folketinget, bredte debatten om demokratisering sig til også at omhandle de danske kolonier. De mange grønlandske kolonier var stadig styret af forstanderskaber, hvor danske embedsmænd førte ordet over for de lokale repræsentanter. Denne kolonistruktur måtte der gøres op med, mente en række yngre danske mænd, der alle var interesseret i grønlandske forhold.

De mest synlige af disse var præsten og missionæren C.W. Schultz-Lorentzen og forfatteren Ludvig Mylius-Erichsen, som ledede Den Litterære Ekspedition til Nordgrønland i 1902–1904. Begge havde de kritiseret KGH's handelspolitik, som de mente udbyttede grønlænderne og bandt dem til et forældet sælfangererhverv, der led af faldende priser, da den globale efterspørgsel på tran faldt (da trannets rolle som belysningskilde var ved at blive udkonkurreret af petroleum og elektricitet).

Mylius-Erichsen og Schultz-Lorentzen mente, at man burde adskille handel og administration samt ekskludere de danske embedsmænd fra de valgte forsamlinger, hvis man skulle forbedre grønlandernes vilkår. Dette synspunkt vandt frem i den danske debat, hvor det i særlig grad blev understøttet af den radikale partileder C.Th. Zahle. Han rejste den nye reformbevægelses krav på Folketingets talerstol. Det medførte, at Schultz-Lorentzen og Mylius-Erichsen blev inddraget i det forberedende arbejde af blandt andet loven om det grønlandske kirke- og skolevæsen i 1905. De blev også inddraget, da en lov om omlægning af den grønlandske administration skulle forberedes. Reelt blev inspektøren for Nordgrønland, Jens Daugaard-Jensen, pennefører for forslaget.

Det færdige forslag blev til styrelsesloven, der blev vedtaget uden større ændringer i 1908. Handel og administration blev adskilt. Handlen blev stadig styret af KGH, mens administrationen blev underlagt den nydannede Grønlands Styrelse. Demokratiseringen af Grønland blev udbygget gennem omdannelse af de gamle forstanderskaber til 62 kommuneråd, som udelukkende bestod af valgte grønlænderne, idet der efter dansk forbillede blev indført almindelig valgret for mænd over 23 år. På niveauet over kommu-

nerådene oprettede man to landsråd, der bestod af indirekte valgte medlemmer fra kommunerådene.

Man kan diskutere, hvor meget indflydelse dette forslag reelt overførte til grønlænderne. Landsrådene fik først og fremmest høringsret i forhold til sager, som den danske regering forelagde dem. Landsrådene kunne også selv fremlægge forslag, og herved fik grønlænderne for første gang mulighed for at påvirke den danske grønlandspolitik. De menige landsrådsmedlemmer var folkevalgte grønlænderne, mens formanden var den danske inspektør for henholdsvis Syd- og Nordgrønland. Men administrationen af Grønland blev reelt samlet hos direktøren i Grønlands Styrelse i København. Her residerede i øvrigt Jens Daugaard-Jensen, tidligere inspektør for Nordgrønland, fra 1912 til sin død i 1938.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 21 og 22

De nye grønlandere

Det var ikke bare på det administrative plan, at nytænkningen bredte sig i Grønland i det 20. århundredes første årtier. På det åndelige plan skete der også en udvikling. I 1907 stiftede maleren Stephen Møller sammen med Nuuks overkateket Niels Lyngge og digteren og seminarielæreren Johannes Petersen foreningen Peqatigîngniat (det kan oversættes til 'nogen der forsøger at danne et fællesskab'), der efterfølgende fik mange afløgere rundt omkring på kysten.

Stephen Møller havde under et ophold i Danmark stiftet bekendtskab med KFUM's udbredelse af en personlig kristendom, hvor den enkelte skulle dyrke sit gudsforhold frem for at være en 'vanekristen', der kun kom i kirken, fordi det var en tradition. Foreningen fik da også som udgangspunkt et religiøst formål. Men samtidig havde den også et mere samfundsopdragende virke. Man ville skabe nye grønlandere, der både arbejdede mod en personlig frelse, men som også arbejdede fremad mod en ny tid. Disse nye grønlandere blev i høj grad identificeret med de kateketer, som blev uddannet på seminariet i Nuuk.

Peqatigîngniat arbejdede for, at de nye grønlandere skulle 'frigøres' fra arbejdet som fangere. De skulle fuldt ud kunne arbejde for at genkristne koloniernes befolkninger som personlige kristne. Samtidig idylliserede man det gamle fangererhverv som et tegn på det særligt grønlandske på et tidspunkt, hvor sælfangsten var på retur. Den gamle fangerkultur og den nye tids grønlander blev forbundet i en fælles grønlandsk nation, som stod i modsætning til det danske. Denne ide blev blandt andet konstrueret ved, at man søgte at udskifte den gamle betegnelse inuit (menneskene) med kalaallit (grønlanderne).

Bevægelsens religiøse og nationale virke viste sig blandt andet i en række nye salmer, hvoraf mange blev komponeret af Johannes Petersen. En bølge af nationale sange blev også udgivet. Ikke mindst Henrik Lund, der var overkateket i Qaqortoq, var en flittig bi-

Stephen Møller, Peqatigîngniats stifter, er iscenesat som den moderne grønlandske kunstner omgivet af sine billeder og en hengiven hustru.

dragyder af disse grønlandske fædrelandsange, som blev udgivet i Peqatigîngniats sangbøger. Mange af dem bliver stadig sunget, eksempelvis *Nunarput utoqqarsuanngoravit* (Vort land, du er blevet gammel), der har fået status som en nationalsang. Det nationale element kom endnu klarere til udtryk i Grønlands første roman *Sinnattugaq* (Drømmen). Den blev skrevet i 1914 af provsten Mathias Storch, der havde sæde i Ilulissat. Her præsenterede Storch en vision for et moderne Grønland uden danskere.

Peqatigîngniat fik en blomstringstid på ti år, og så svandt den ind igen. Men tankerne om et samlet moderne Grønland, der ville betragtes som en nation, levede videre.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 22 og

23

MODUL 3: MODERNISERINGEN AF GRØNLAND DEL 2: ANDENVERDENSKRIG. G.50 OG 60.

Gruppe 1 læser: *Amerikanerne kommer*

Se side 10

Spørgsmål:

- Hvorfor var det vigtigt for Grønland at etablere kontakt med Canada og USA?

Gruppe 2 læser: *Grønlænderne bliver rige*

Se side 11

Spørgsmål:

- Hvad betød det for den enkelte grønlander, at kunne købe et større udbud af varer?

Gruppe 3 læser: *Augo Lynge sendes til Aasiaat*

Se side 12

Spørgsmål:

- Hvorfor tror I at man, fra grønlandsk side, ser det som en vigtig begivenhed?

Eventuelt ekstra spørgsmål:

- Med baggrund i jeres viden om Augo L ynges tekst *Omkring det nationale*, hvorfor tror I så at han blev sendt væk?

Gruppe 4 læser: *Danmark vender tilbage*

Se side 12

Spørgsmål:

- Hvorfor tror I at grønlænderne var glade for at Danmark, blev befriet?

Amerikanerne kommer

Da Danmark 9. april 1940 blev besat, stod Grønland alene tilbage. Landet havde som lukket koloni ingen kontakter uden for Danmark. At Danmark kunne opretholde forbindelsen var udelukket. Storbritannien havde besat Færøerne og Island og var ikke til sinds at give et tysk kontrolleret land mulighed for at besejle Nordatlanten. Grønland måtte derfor for første gang i umindelige tider vende sig mod det kontinent, som øen geografisk var en del af: Nordamerika (USA og Canada). Begge lande var da også interesseret i en grønlandsk forbindelse.

Den tidligere britiske koloni Canada var allieret med Storbritannien, så canadierne var særlig interesseret i kryolitminen i Ivittuut, da denne kunne understøtte landets aluminiumsproduktion (aluminium var vigtigt for flyindustrien).

Det blev nu USA, som sikrede grønlænderne forsyninger i krigsårene. Årsagen var, at Henrik von Kauffmann, den danske ambassadør i Washington, meddelte den danske regering, at han ikke ville følge ordrer fra denne efter den tyske besættelse. Det lykkedes Kauffmann at overbevise amerikanerne om, at han repræsenterede 'Det frie Danmark'. Han opfordrede derfor de to grønlandske landsfogeder til at indlede et samarbejde med USA. Landsfogederne fulgte denne opfordring, hvilket betød, at Grønland blev sikret forsyninger og beskyttelse fra amerikanerne. I første omgang gjaldt denne beskyttelse kun Ivittuut, men allerede fra 1941 anlagde USA flere militærbaser i Grønland. Derudover patruljerede den særlige amerikanske kystbevogtningsstyrke Coast Guard langs Grønlands kyster.

De amerikanske baser blev oprettet på baggrund af en overenskomst, som Henrik von Kauffmann indgik med den amerikanske regering 9. april 1941. Overenskomsten sikrede, at USA havde ret til at oprette baser overalt i Grønland uden tilladelse fra den danske regering. Overenskomsten kunne kun opsiges, hvis begge parter var enige heri, og den ville være i kraft, »indtil der er Enighed om, at de nuværende Farer for det amerikanske Kontinents Fred og Sikkerhed er ophørt«.

Den danske samarbejdsregering reagerede på aftalen ved at fyre Kauffmann, da han punkterede myten om, at det besatte Danmark stadig var en suveræn stat. Efter krigen ændrede regeringen holdning. Allerede i maj 1945 anerkendte man overenskomsten, og Kauffmann blev medlem af den danske befrielsesregering. Småstaten Danmark skulle ikke lægge sig ud med den nye supermagt. Overenskomsten er aldrig blevet ophævet, og derfor har hverken Danmark eller det grønlandske selvstyre mulighed for at kontrollere amerikanernes militære aktiviteter i Grønland.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 26 og

Grønlænderne bliver rige

Den amerikanske besættelse af Grønland førte til store forandringer, først og fremmest fik grønlænderne adgang til en masse nye varer, der fortrinsvis blev indkøbt i USA. De blev sejlet til de fire store grønlandske transithavne i Nuuk, Qaqortoq, Maniitsoq og Aasiaat. Herfra blev godset transporteret rundt til de mange byer og bygder i mindre skonnerter. USA var i stand til at levere alle forbrugsgoder, så butikernes samlede omsætning steg fra 3 mio. kroner i 1939 til over 5 mio. kroner i 1944.

For første gang kunne grønlænderne smage eksotiske frugter som bananer, appelsiner og vindruer. Samtidig med at disse frugter forsvandt fra de danske hylde. Den amerikanske forsyning sikrede virginiatobak og rigtig kaffe til grønlændernes store fornøjelse, mens man i Danmark drak kaffeerstatning brygget på ristet cikorierod og røg fynsk tobak. Udbuddet af tøj blev også radikalt ændret. Grønlænderne kunne nu bestille på postordre, ikke fra Daells Varehus i København, men fra Sears & Roebuck. Denne nye mulighed gav dog anledning til misforståelser, som AG's redaktør Jørgen Fleischer beskrev:

»Hvordan kunne grønlændere vide at 'boots' i 'size 10' svarede til størrelse 48? Mange kunder havde grint over de bestilte varer,

når det viste sig, at de slet ikke passede deres mål«.

Den vare, som kom til at betyde mest for grønlænderne, var petroleumlampen. Grønlands Styrelse mente ikke, at grønlænderne kunne håndtere sådanne moderne installationer, derfor brugte de, formentlig som de eneste i verden, stadig tranlamper. En holdning der blev ændret, da Grønland blev afskåret fra dansk tran til supplerende af det tran, man selv havde kapacitet til at koge. Amerikanerne kunne ikke levere tran til Grønland, men petroleum, og petroleumlampen blev leveret i rigelige mængder. Disse lamper blev kendt som Aladdins lamper, der lyste de lange vinteraftener op i et langt klarere skær. Grønlænderne fik ikke bare nye varer, de blev også præsenteret for verden uden for deres eget land. I små interimistiske biografier i byerne viste man Hollywood-film, der viste en langt rigere verden end den, grønlænderne selv kendte til. Før filmene var der ugerevyer, hvor man kunne følge med i krigens gang i Europa. Ugerevyerne gjorde indtryk på grønlænderne, særligt Danmarks triste skæbne. Der blev i løbet af krigen arrangeret tre indsamlinger til fordel for krigens ofre: 40.000 kroner kom ind til fordel for Røde Kors i USA og Storbritannien, 45.000 kroner til fordel for danske flygtninge i Sverige og 85.000 kroner til fordel for genopbygningen af Danmark.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 29

Augo Lynges sendes til Aasiaat

Den senere folketingsmand, seminarielæreren Augo Lynges, der var aktiv i Nuuks foreningsliv, etablerede i foråret 1943 foreningen Nunatta Qitornai (Vort lands børn). Foreningen afholdte politiske debatter, hvor man eksempelvis diskuterede Grønlands fremtid efter krigen.

Disse diskussionsaftener blev stoppet, da Augo Lynges af de danske myndigheder uden yderligere begrundelse blev forflyttet fra seminariet i Nuuk til efterskolen i Aasiaat. De studerende på seminariet protesterede, og der blev indkaldt til et møde, hvor man krævede Augo Lynges forflytning annulleret. Rektor søgte at stoppe mødet ved at indkalde de studerendes tre talsmænd på seminariet, de såkaldte oldermænd, til en kammeratlig samtale. Han krævede, at de aflyste mødet, hvilket de ikke kunne love at gøre. Efterfølgende krævede rektor, at de tre oldermænd sagde undskyld for deres ulydighed i alle lærernes påhør. Det ville to af dem ikke, så de blev smidt ud af seminariet.

Denne historie er ofte blevet fremhævet som det første tegn på et grønlandsk oprør mod de danske autoriteter; for første gang havde en forsamling af grønlandere protesteret mod en beslutning.

Danmark vender tilbage

Budskabet om, at de tyske soldater i Danmark havde overgivet sig, blev ikke bare

sendt til den danske befolkning 4. maj 1945. Grønlanderne hørte det også, og de var lige så henrykte som danskerne. Båndende til Danmark var stærke, som det blandt andet fremgik af en artikel i bladet *Avangnamiok*:

»Vi priser Gud i dyb taknemmelighed, thi vort største ønske er opfyldt: Danmark er befriet for fjenders tyranni. Vi ønsker af hjertet vor elskede konge tillykke, Grønland er atter forbundet med Danmark«.

Forbindelsen til Danmark blev fysisk genoprettet, da det første skib fra Danmark ankom til Nuuk natten mellem 8. og 9. juni 1945. Skibet blev modtaget af festklædte grønlandere, der viftede med danske flag. Da skibet sejlede tilbage til København, var Grønlands reelle leder under krigen, Eske Brun, med om bord. Han ville hjem og præge den danske grønlandspolitik, så den kunne tage udgangspunkt i den nye grønlandske virkelighed.

Grønlandspolitikken blev også forandret, men på en anden måde end Eske Brun havde forestillet sig.

Den store grønlands-kommission – G-50

Hedtoft nedsatte i november 1948 Den store grønlandskommission. Kommissionen fik til opgave at komme med konkrete forslag til, hvordan planen kunne gennemføres. Man ønskede fra regeringens side, at kommissionen hurtigt kom med en betænkning, og man gav derfor hovedkommissionen bemyndigelse til at nedsætte en række underkommissioner, der kunne beskæftige sig med enkeltområder som for eksempel retssystem, sundhedsvæsen og kulturelle anliggende. De grønlandske landsråd var i selve den 16 mand store hovedkommission repræsenteret med fire medlemmer samt med en repræsentant for de grønlandske kvinder. Derudover sad der også en række grønlændere i nogle af de forskellige underkommissioner, men i forhold til antallet af danske medlemmer var grønlænderne klart underrepræsenteret.

I forbindelse med kommissionens arbejde rejste alle medlemmerne af hovedkommissionen til Grønland, så de ved selvsyn kunne se på forholdene i kolonien. Samtidig fik kommissionen mulighed for at fremlægge sit hidtidige arbejde for de grønlandske landsråd, som var samlet i Nuuk. Landsrådene bakkede op om arbejdet og opfordrede kommissionen til at få afsluttet arbejdet hurtigst muligt, så reformarbejdet kunne begynde.

I februar 1950 afleverede kommissionen sine indstillinger til, hvordan man kunne modernisere det grønlandske samfund. Betænkningen lagde op til, at alle dele af det grønlandske samfund skulle udvikles, så der ikke længere var så stor forskel på livet i Grønland og i Danmark. De tiltag og politiske tanker, der lå bag, blev kaldt for G-50, som var en forkortelse for Grønlandskommissionens betænkning fra 1950. Kommissionens betænkning kom til at bestemme politikken i Grønland de næste mange år. Stort set alle forslagene blev vedtaget uden ændringer.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 36

Gruppe 1 læser: *Fra Grønland til Norddanmark*

Læs teksten på side 14 og besvar følgende arbejdsspørgsmål:::

- Opsummer kort tekstens indhold.
- Hvorfor måtte Augo og Frederik Lyngé, tage til FN?
- Hvorfor tror i at FN, havde svært ved at forstå Grønlands ønske, om at forblive en del af Danmark?
- Når Grønland, får to medlemmer i folketinget, hvordan tror i så grønlands interesserer, bliver til varetaget?

Gruppe 2 læser: *Udvikling på godt og ondt.*

Læs teksten på side 15 og besvar følgende arbejdsspørgsmål:::

- Opsummer kort tekstens indhold.
- Forklar over for hinanden hvad de positive og de negative konsekvenser af G-50 politikken var.
- Hvad tror i det betød for den grønlandske identitet, at 75% af alle funktionærer, med overordnet stilling, var danskere?
- Hvad betød frigivelsen af alkohol for Grønland, tilbage i 50'erne?

Gruppe 3 læser: *G-60.*

Læs teksten på side 16 til 18 og besvar følgende arbejdsspørgsmål:::

- Opsummer kort tekstens indhold.
- Hvorfor valgte man at sætte fokus på de store byer?
- Hvad tror i det betød for den enkelte grønlændere, at skulle flytte ind i et etagebyggeri i en større by?
- Hvorfor tror I de grønlandske politikere i Landsrådet, valgte at støtte op om G-60 politikken?

Gruppe 4 læser: *Thule og Qullissat.*

Læs teksten på side 19 og besvar følgende arbejdsspørgsmål:::

- Opsummer kort tekstens indhold.
- Hvorfor kunne/valgte Danmark, ikke at sige nej til USA's, bebyggelse i Thule?
- Hvad er forskellen på lukningen af Uummannaq, og lukningen af Qullissat?
- Qullissat, var i 1960, Grønlands tredje største by. Hvad tror I det betød, at en så stor befolknings gruppe, blev spredt rundt i Grønland?

Fra Grønland til Norddanmark

Ud over den brede vifte af initiativer, der skulle sikre grønlænderne en højere levestandard, skulle kommissionen også forholde sig til, hvordan Grønland skulle administreres. Lige siden krigens afslutning havde man fra grønlandsk side ønsket at de to landsråd blev slået sammen, som de netop havde været under krigen. Dette ønske støttede kommissionen, ligesom de også mente, at mange af de administrative opgaver skulle flyttes fra Danmark til Grønland. For eksempel blev det foreslået, at stort set alle spørgsmål vedrørende administration af skolevæsenet skulle varetages af den nye centralledelse i Grønland. Målet var at give det nye landsråd langt større beføjelser end de to gamle landsråd havde haft.

En af de første store sager, det nye landsråd skulle tage stilling til, var Grønlands position i det danske rige. FN pressede på, for at kolonimagterne skulle give deres kolonier større frihed, men fra dansk side ønskede man i stedet at gøre Grønland til en ligeberettiget del af det danske rige. Dette krævede dog en ændring af den danske grundlov.

Grundloven skulle alligevel ændres i begyndelsen af 1950'erne (så man kunne få kvindelige tronfølgere), og den danske stat bad Landsrådet at tage stilling til, om Grønland skulle optages i det danske rige. Lands-

rådet bakkede enstemmigt op om forslaget, og 5. juni 1953 ophørte Grønland med at være en dansk koloni og blev i stedet et dansk amt. Det skete, uden den grønlandske befolkning var blevet spurgt – men det var der ingen, der satte spørgsmålstegn ved. Overalt i landet blev dagen fejret, og mange havde en forhåbning om, at alt ville blive bedre, når man var blevet en ligeberettiget del af det danske rige. I Danmark begyndte man at omtale Grønland som Norddanmark for at vise, at de to lande var blevet et samlet land.

Grønlands optagelse i det danske rige betød også, at Grønland fik to pladser i Folketinget. I efteråret 1953 blev der derfor afholdt valg til de to folketingspladser. Der fandtes ikke partier i Grønland, så man stemte på enkeltpersoner. I Nordgrønland blev Frederik Lyngø valgt, mens Augo Lyngø blev valgt for Sydgrønland. En af deres første opgaver blev at overbevise FN om, at

Augo og Frederik Lyngø i Folketinget, 1954.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 40 og

Udvikling på godt og ondt

At den store satsning virkede, kunne næsten med det samme aflæses på befolkningstallet, der steg voldsomt. Det var især befolkningens forbedrede sundhedstilstand, der sikrede en faldende dødelighed. Man havde, som tidligere nævnt, lavet en stor indsats for at bekæmpe tuberkulose, der havde været årsag til uforholdsvist mange dødsfald i Grønland (se side 38). Samtidig blev der også født flere børn, så pludselig kom der mange flere grønlandere. Det var selvfølgelig glædeligt, fordi det viste, at levestandarden var blevet forbedret, men samtidig skabte det også problemer, fordi der så skulle bygges endnu mere nyt. Det betød, at der var brug for flere danske håndværkere, og netop de mange tilkaldte danskere begyndte efterhånden at blive et problem.

Grønlanderne oplevede, at danskerne kom og tog alt arbejdet, mens de selv blev holdt udenfor. Blandt de ledende stillinger steg antallet af danskere markant. I 1958 var 75% af de funktionærer, der havde en overordnet stilling, danskere. Det var ifølge mange grønlandere et problem, fordi de danske chefer ikke forstod deres grønlandske medarbejdere, og samtidig gav det også grønlanderne en følelse af mindreværd, når en dansker blev foretrukket til en ledende stilling frem for en grønlander, når de to måske endda havde den samme uddannelse.

Moderniseringen var set udefra en succes, men dele af den grønlandske befolkning havde svært ved at tage den til sig. Både fordi de var blevet placeret på sidelinjen, mens danskerne stod for langt størstedelen

af det praktiske arbejde, men også fordi de rent menneskeligt ikke kunne følge med i alt det nye, der skete. Det tager tid at vænne sig til så store forandringer som dem, det grønlandske samfund gennemgik i 1950'erne, men i G-50 var der ikke indregnet tid til at sikre, at befolkningen kunne følge med i udviklingen. Resultatet var, at nogle af de mennesker, man havde forsøgt at hjælpe, endte med at blive tabt, fordi den menneskelige udvikling ikke kunne følge med den materielle.

I forbindelse med G-50 havde Landsrådet fået flere beføjelser, og dem brugte de i 1954 til at frigive salget af alkohol. Det var ikke sådan, at grønlanderne slet ikke kendte til alkohol, da der før frigivelsen havde været en del hjemmebrygning af øl, men ved frigivelsen blev alkohol frit tilgængeligt for alle. Det skabte en lang række problemer, da en del havde meget svært ved at styre deres forbrug. De brugte derfor alle deres penge

på alkohol, hvilket selvfølgelig gik hårdt ud over familielivet, og samtidig kom der mere vold og kriminalitet, hvilket også skyldtes det store alkoholforbrug.

Mange har ment, at alkoholen tog over, hvor tuberkulosen slap. Mens man fik styr på tuberkulosen i 1950'erne, begyndte alkoholen at skabe nye problemer, og selvom man har forsøgt mange forskellige tiltag, er alkohol fortsat årsag til mange af de sociale problemer, som det moderne Grønland endnu ikke har fået løst.

Man kan derfor godt vælge at se frigivelsen af alkohol som en uklog beslutning, men man kan også se den som del af den politiske udvikling i 1950'erne. Alkohol var uanset hvad kommet til Grønland, selvom politikerne ikke havde frigivet den. Men det faktum, at der var tale om en politisk beslutning, viser, at der også på det politiske område skete en udvikling efter G-50.

Grønlands optagelse i det danske rige var sket ud fra et grønlandsk ønske. FN havde især svært ved at forstå, hvorfor den grønlandske befolkning ikke var blevet spurgt gennem en folkeafstemning, om de ønskede at blive en del af Danmark. For at forsvare fremgangsmåden fløj Frederik Lyng og Augo Lyng til New York, så de kunne forsikre FN om, at indlemmelse i Danmark netop var det, Grønland ønskede. Begge gik på talerstolen og beskrev, hvor glade man i Grønland var for at være blevet en del af det danske rige, og de forsikrede FN om, at det var sket i fuld overensstemmelse med den grønlandske befolknings ønsker.

Nu bliver alt vel godt?

Med G-50 og grundlovsændringen var der store forhåbninger til Grønlands fremtid.

Med de mange tiltag, som G-50 lagde op til, troede man, at mange af Grønlands problemer ville blive løst. Mange grønlandere håbede, at man hurtigt ville få en levestandard, der mindede om den danske. Lønforskellen mellem udsendte danskere og grønlandere var stadig lige så stor som i kolonitiden, men håbet var, at moderniseringen af erhvervslivet på længere sigt ville gøre forskellen mindre. Forskellen i løn viste, at der stadig var forskel på grønlandere og danskere, selvom man var blevet et samlet folk. Samtidig var der spørgsmålet om, hvorvidt et folk, der altid havde levet som fangere og fiskere, var klar til at tage springet og begynde at leve som moderniserede vesterlændinge. Uanset svaret kunne man ikke stoppe udviklingen. Med G-50 var moderniseringen og udviklingen kommet til Grønland.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 42

G-60

G-60 var på mange måder en videreførelse af G-50, men den optimisme og positive stemning, der havde præget G-50-politikken, var blevet afløst af en mere realistisk og nøgtern tilgang til problemerne. Udviklingen i 1950'erne havde vist, at det krævede hårdt arbejde og massive statslige investeringer, hvis man skulle bringe den grønlandske levestandard op i nærheden af den danske. Udvalget lagde derfor op til, at man i endnu højere grad, end det var tænkt i G-50, satsede på de byer, hvor det var muligt at

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 47

drive fiskeri hele året. Skulle der for alvor gang i den grønlandske økonomi, var det nødvendigt, at den grønlandske befolkning samledes i de byer, hvor der var de bedste erhvervs muligheder. Denne holdning blev støttet af de grønlandske politikere. I Landsrådet talte stort set alle politikere for, at det var nødvendigt at samle den grønlandske befolkning. Der var ingen, der satte spørgsmålstegn ved, om koncentrationspolitikken var den rigtige for den grønlandske befolkning. Politikere var opmærksomme på, at det kunne være ubehageligt for dem, der var nødt til at flytte, men man mente, at det var uundgåeligt, hvis der for alvor skulle gang i udviklingen i Grønland. Kommissionen havde derfor fuld opbakning fra grønlandsk side til at foreslå, at de nye investeringer skulle koncentreres omkring åbentvandsbyerne: Paamiut, Nuuk og Maniitsoq, mens der ikke skulle bruges midler på at hjælpe de små bopladser og bygderne. I betænkningen stod der:

»Heraf følger, at investeringerne på udsteder og bopladser må begrænses. Investeringerne til fordel for udsteds- og bopladsbefolkningen må således fortrinsvis ske i byerne«.

Den sidste sætning henviser til, at man mente, at boligbyggerier og investeringer i byernes offentlige institutioner, som vuggestuer, børnehaver, skoler og sundhedsvæsenet, indirekte var til gavn for bygde- og bopladsbefolkningen, da det gjorde det muligt for dem at flytte til byerne. Man forventede, at de folk, der havde økonomisk sans, ville

blive draget mod byerne, og når de forsvandt fra bygderne, regnede man med, at resten af befolkningen hurtigt ville følge efter. Man forudså derfor, at mange af bygderne stille og roligt ville uddø. Dette ville selvfølgelig betyde en befolkningstilvækst i byerne, og man foreslog derfor, at der blev afsat 2,1 mia. kroner over en tiårsperiode til udbygning af byerne, så de kunne opsuge de mange nye tilflyttere, man regnede med ville komme dertil. Den største udfordring var at skaffe gode og tidssvarende boliger til de mange mennesker. Boligbyggeri var derfor den største post i budgettet, over en halv mia. kroner blev der foreslået afsat.

På grund af den begrænsede plads i byerne og for at holde udgifterne til kloakering, elforsyning osv. nede foreslog man, at der blev bygget etagebyggeri. Det betød, at der i slutningen af 1960'erne og i begyndelsen af 1970'erne skød boligblokke op overalt i de byer, der var blevet udpeget til at være udviklingsbyer, som nævnt var det Paamiut, Nuuk og Maniitsoq.

Blok P i Nuuk er på godt og måske især ondt blevet et symbol på den danske boligpolitik i 1960'erne. I blokken bor 1% af hele Grønlands befolkning. (Foto: Mikkel Ring).

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 48

Etagebyggeriet gjorde det muligt for mange grønlandere at flytte ind i moderne boliger, men mange havde svært ved at finde sig til rette i boligblokkene, hvor man boede tæt og konstant havde andre mennesker omkring sig. Denne boligform lå meget langt fra den boform, som især de mennesker, der var vokset op i bygderne, kendte til. De var vant til at have plads og luft, og mange følte derfor, at de mistede noget af deres oprindelige kultur ved at flytte ind i boligblokkene.

Blokkene står stadig rundt om i de grønlandske byer som et symbol på moderniseringen af Grønland på godt og ondt. Man ønskede, at så mange som muligt flyttede til byerne, men man havde ikke helt overvejet de menneskelige konsekvenser, der var ved at ændre en fisker- og fangerkultur til en moderne bykultur.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 49

Thule og Qullissat

I 1951 oprettede det amerikanske militær en base i Nordgrønland, Thule Air Base, ikke langt fra kolonistationen Uummannaq, hvor der også var en boplads for en række fangere og deres familier. Basen fik hurtigt en del negative konsekvenser for lokalbefolkningen, da den lå midt i fangernes jagtområde. De danske myndigheder var derfor i løbende dialog med det lokale fangerråd om muligheden for en flytning af bopladsen Uummannaq. I 1953 meddelte det amerikanske militær imidlertid, at man planlagde at opstille luftværnsartilleri tæt ved bopladsen. Som følge af den dansk-amerikanske forsvarsoverenskomst om Grønland (se kapitel 3, side 27) kunne de danske myndigheder ikke forhindre amerikanerne i at opstille artilleriet. De danske myndigheder besluttede derfor i maj 1953 at tvangsflytte hele den grønlandske lokalbefolkning i området omkring flyvebasen til bygden Qaanaaq 150 km mod nord.

Beslutningen blev taget meget hurtigt, og fra dansk side meddelte man derfor, at det ikke var muligt at høre fangerrådet om dets holdning, hvilket sidenhen er blevet kritiseret. Ved flytningen blev det lovet, at der ville stå huse klar til befolkningen, når de kom til Qaanaaq. Det var dog ikke tilfældet. De måtte derfor bo i telte, indtil husene var færdigbygget. På trods af den uheldige måde, som flytningen skete på, var der ikke mange grønlandske protester. Man accepterede den

Luftfoto af erstatningshusene i Qaanaaq.

danske stats ret til at bestemme over den grønlandske befolknings bosætning. Den grønlandske tavshed kan ses som et billede på, at der i 1953 endnu ikke var opstået en egentlig politisk kultur i Grønland, hvor man turde kritisere de danske myndigheder. Senere er tvangsflytningen blevet stærkt kritiseret, og efter en lang retssag, der sluttede i 2003, fik de familier, der var tvangsflyttet, tilkendt en erstatning fra den danske stat.

I modsætning til sagen fra Thule fik lukningen af kulminebyen Qullissat i 1972 masser af omtale i samtiden, og fra grønlandsk side turde man nu godt kritisere de danske myndigheder og deres beslutninger. Qullissat var blevet grundlagt i 1924, da det viste sig, at det var muligt at bryde kul i området. Efterhånden voksede byen sig stor, og i 1960'erne boede der over 1000 mennesker i byen. Minen var imidlertid ikke rentabel, og man begyndte derfor allerede i slutningen af 1950'erne at diskutere en lukning. Efter mange undersøgelser og en uigennemskuelig proces besluttede Grønlandsrådet i 1967, at minen, og derfor også byen, skulle lukkes.

Lokalt kæmpede man imod beslutningen, men forgæves, og i 1972 lukkede minen.

I den grønlandske befolkning skabte lukningen stor vrede rettet mod Danmark og de danske myndigheder. Man mente, at lukningen var et symbol på, at G-60-politikken var blevet ført for vidt. I forsøget på at skabe vækst og fremgang havde man slet ikke øje for de menneskelige konsekvenser af, at hele samfund blev tvangsflyttet. I aviser, i digte og i sange gav grønlænderne udtryk for deres utilfredshed med lukningen af Qullissat og med de danske myndigheder i almindelighed. Fælles for protesterne var, at man mente, at Danmark ikke behandlede den grønlandske befolkning ligeværdigt i forhold til danskerne i Danmark.

I begyndelsen af 1970'erne mente mange grønlændere, at der skulle ske ændringer i forholdet mellem Danmark og Grønland. Fødestedskriteriet og lukningen af Qullissat havde vist dem, at Danmark aldrig ville behandle Grønland som en ligeværdig del af det danske rige, hvilket ellers havde været håbet lige siden grundlovsændringen i 1953.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 51 og 52

MODUL 4: DE TRE ISBJØRNERNE OG HJEMMESTYRET.

Gruppe 1 læser: *Det grønlandske miljø i Danmark, og De tre isbjørne – de første samarbejdende politikere.*

Se side 21 til 22

Spørgsmål:

- Hvad var UGR?
- Hvem er de tre isbjørne?
- Hvorfor var Jonathan Motzfeldt, Lars Emil Johansen og Moses Olsens samarbejde revolutionerende?

Gruppe 2 læser: *Grønlands nationale vækkelse.*

Se side 23

Spørgsmål:

- Hvad beviste lukningen af Qullissat, for mange grønlandere, ifølge teksten?
- Hvad er Aasivik, og hvad betyder det?
- Hvorfor tror I, at det var vigtigt for mange unge grønlandere at genopleve grønlandske traditioner?

Det grønlandske miljø i Danmark

1960'ernes moderniseringspolitik førte til, at et stort antal grønlandere blev sendt til Danmark for at uddanne sig. De grønlandske studerende blev organiseret i UGR (Unge Grønlanderes Råd), en studenterorganisation, som blev oprettet i januar 1964. Rådet skulle hjælpe de grønlandske studerende med de mange praktiske problemer, som de stødte på i de danske storbyer, eksempelvis at finde bolig og hjælp med studierne.

UGR udviklede sig efterhånden til et samlingssted for unge politisk interesserede grønlandere. UGR afholdt ugentlige debat-aftener, hvor moderniseringspolitikken blev diskuteret og kritiseret, og hvor ideer om et mere selvstændigt styret Grønland blev udviklet. Flere af disse studerende fik senere en politisk eller akademisk karriere, blandt andre de senere grønlandske toppolitikere Jonathan Motzfeldt og Moses Olsen og den senere professor i grønlandsk Robert Petersen. UGR manifesterede sig allerede i 1964 som en politisk protestbevægelse, da organisatio-

Landsrådet var ikke en dagsordenssættende institution. Man tog stilling til de ideer, som blev udviklet i København, men medlemmerne tog sjældent selv initiativet. På fotoet overrækker landshøvdingen Landsrådets klokke til formanden Lars Chemnitz. (Foto: Grønlands Nationalmuseum og Arkiv).

nen med formanden, den unge teologistuderende Jonathan Motzfeldt, i spidsen, demonstrerede mod indførelsen af fødestedskriteriet. Demonstrationen samlede 300 grønlandere på Christiansborg Slotsplads. Samtidig med den store demonstration i København arrangerede UGR mindre demonstrationer i Nuuk, Maniitsoq og Paamiut. Demonstrationerne fik ingen konsekvenser for moderniseringspolitikken, men de var med til at udvikle en kritisk stillingtagen mod den dansk-styrede modernisering. Blandt de kritiske studerende udviklede der sig et ønske om rent faktisk at gøre en forskel og gå ind i politik og kæmpe for et mere selvstyret Grønland.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 54

De tre isbjørne – de første samarbejdende politikere

De unge studerende i UGR vendte efterhånden hjem til gode stillinger rundt omkring i Grønland, men ideerne om et mere selvstyrende Grønland havde de ikke opgivet. Nogle af dem kom til at revolutionere det politiske liv.

I Grønland var politikerne ikke kendt for deres interne samarbejde; de repræsenterede hver deres kreds, og det var den enkelte politikers opgave at sikre sin kreds' indbyggere så mange ressourcer som muligt. Derfor koordinerede de grønlandske politikere sjældent deres krav til de danske politikere og embedsmænd, de fremstillede forslag på egne vegne og håbede, at de andre landsrådsmedlemmer ville bakke dem op. Det mangeårige landsrådsmedlem Jørgen C.F. Olsen forklarede sin nevø Moses Olsen, hvorfor han ikke havde underrettet de andre landsrådsmedlemmer om, at han ville stille et forslag om grønlandsk hjemmestyre i 1959:

»Han ville skamme sig over at gå rundt til sine kolleger [landsrådsmedlemmerne] og bede

dem støtte sig dagen efter [på landsrådsmødet]«.

Konsekvensen af denne holdning var, at de grønlandske politikere ikke fik mulighed for at påvirke grønlandspolitikken. Til gengæld gik de op i placeringen af nybebyggelser, fabrikker, skoler og lignende investeringer, der gavnede deres valgkreds.

Ved landsrådsvalget i 1971 stillede tre politikere op, der senere skulle udvikle et tæt politisk samarbejde. Det var Jonathan Motzfeldt, Moses Olsen og den nyuddannede lærer Lars Emil Johansen. Motzfeldt og Johansen blev valgt til Landsrådet i henholdsvis Qaqortoq og Nuuk, mens Olsen knebent tabte kampen om mandatet i Sisimiut til sin onkel Jørgen C.F. Olsen. Motzfeldt stillede op til posten som landsrådsformand og tabte til Lars

Fra venstre Lars Emil Johansen, Moses Olsen og Jonathan Motzfeldt. De tre unge politikere, der ændrede den politiske kultur i Grønland. De satte ønsket om grønlandsk selvbestemmelse på dagsordenen.

(Foto: Grønlands Nationalmuseum og Arkiv).

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 55

Grønlands nationale vækkelse

Det politiske modsætningsforhold til Danmark blev yderligere udbygget ved lukningen af minebyen Qullissat 5. oktober 1972 (se kapitel 5, side 52). Mange grønlandere betragtede lukningen som beviset på, at ligestillingspolitikken reelt var indholdstom. Grønland var stadig en koloni, som blev udbyttet af Danmark. Denne holdning kom stærkest til udtryk blandt de grønlandske studerende i Danmark, som for manges vedkommende var inspireret af tidens marxistiske tankegang.

Holdningen blandt dem var, at Grønland – på linje med andre tredjeverdenslande – stadig var underkastet sin tidligere kolonimagt. Derved blev ideen om Danmark som Grønlands velgører fuldstændigt forkastet. Danmark havde siden Hans Egedes tid bevidst undertrykt fangerkulturen og den oprindelige religion – der gik en lige linje fra Hans Egedes kolonisation til moderniseringen af Grønland i 1960'erne; og formålet var stadigvæk at fremmedgøre og udbytte grønlanderne. Derfor måtte de unge grønlandere overbevise resten af deres landsmænd om de virkelige konsekvenser af danskernes politik, eller som den unge studerende Aqqaluk Lynge formulerede det:

»Det vigtigste var at alliere sig med de grønlandere, som sympatiserede med tankerne [om et grønlandsk styret Grønland]. Det var også det sværeste, for som andre koloniserede folk reagerede grønlanderne ved at forsvare

deres koloniserere. Sagen var ikke kun, at en masse store og små rigdomme blev ført ud. Den danske reaktion var altid: 'Vi gør det for at hjælpe jer'. Vores reaktion var: 'Hvis I vil hjælpe os, hvordan kan det så være, at I hjælper jer selv?' «.

deres koloniserere. Sagen var ikke kun, at en masse store og små rigdomme blev ført ud. Den danske reaktion var altid: 'Vi gør det for at hjælpe jer'. Vores reaktion var: 'Hvis I vil hjælpe os, hvordan kan det så være, at I hjælper jer selv?' «.

Den nye generation af grønlandske studerende i UGR arrangerede på 20-års-dagen for grundlovsændringen en demonstration for grønlandsk selvstyre, hvor den nye formand Aqqaluk Lynge talte. Den nye nationale vækkelse viste sig også i de nye politisk bevidste rockgrupper, såsom Sume, der sang om det oprindelige Grønland, som koloniseringen havde fremmedgjort grønlanderne for. Den traditionelle grønlandske kultur blev genopfundet; kajaker blev igen populære, trommedans og maskedans blev genintroduceret som den oprindelige grønlandske kultur, teatergrupper som Tuukkaq turnerede med stykker om det gamle Grønland, og UGR skiftede navn til KIA (Kalaallit Inuusuttut Ataqtigiit, på dansk Foreningen for grønlandske unge) i 1975.

Den kulturelle bølge kulminerede foreløbig ved afholdelsen af de såkaldte aasiviker, hvor dyrkelsen af den gamle fangerkultur smeltede sammen med drømmen om et nyt og frit Grønland. Aasivik er navnet på de store sommerboplads, hvor tidligere tiders inuitter mødtes. Traditionen med aasiviker blev genoplivet i 1976, hvor den første grønlandske festival med kulturelt og politisk indhold blev afholdt i Narsaq. Den mest omtalte aasivik blev afholdt i den nedlagte mineby Qullissat 1977. Den blev beskrevet på følgende måde af deltagerne Makka Kleist og Hans Pedersen:

»Programmet havde en klar linje. Det var meningen, at samtidig med at man beskæftigede sig med den skrevne historie, skulle man også beskæftige sig med den 'levende historie'. Dvs. dels trommedans og kajakundervisning og dels ved at deltagerne og ganske særligt de gamle bragte deres erfaringer fra fordums dage frem. Kort sagt en genoplivning af den mundtlige historieoverlevering. Derefter var det meningen, at vi skulle arbejde os op ad historiens stige for så at ende med en diskussion af de aktuelle politiske problemer«.

Aasivikerne blev organiseret af hjemvendte studerende, der have været blandt de bærende kræfter i UGR/KIA. Det drejede sig foruden Aqqaluk Lynge blandt andet om Jens Geisler og Henriette Rasmussen.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 57 og

Gruppe 1 skal læse afsnittet om *Siumut*:

se side 25

- Hvad er Siumuts holdning til Danmark, i forhold til den Augo Lynge stod for?

Gruppe 2 skal læse afsnittet om *Atassut*:

se side 25 til 26

- Hvad er *Atassuts* holdning til Danmark, i forhold til den Augo Lynge stod for?

Gruppe 3 skal læse afsnittet om *Inuit Ataqatigiit (IA)*:

se side 26

- Hvad er *IAS* holdning til Danmark, i forhold til den Augo Lynge stod for?

Eleverne individuelt *indførelsen af hjemmestyret*.

se side 26 til 27

Foregående side: Retten til undergrunden blev i 1970'erne et stridsemne mellem Danmark og Grønland. Det fik statsminister Anker Jørgensen at mærke, da han besøgte Grønland i november 1976. Her blev han mødt med protester og æg. (Foto: Grønlands Nationalmuseum og Arkiv).

På baggrund af dette forslag forsøgte man at blive enige om et kompromis. Siumuts Nuuk-afdelings forslag blev vedtaget af kommissionen, men uden ordet »de« foran »grundlæggende rettigheder«. På det symbolske plan var det en stor sejr, men forvaltningen af råstofområdet blev underlagt det danske energiministerium. Derved beholdt den danske regering kontrollen med råstofområdet.

Dannelsen af politiske partier

I slutningen af 1970'erne var Grønlands politiske liv blevet organiseret i partier. De positionerede sig op til den grønlandske folkeafstemning om hjemmestyre og det efterfølgende valg til Grønlands første lovgivende forsamling, Landstinget, i 1979.

Siumut

Partiet Siumut var den foreløbige kulmination på det politiske samarbejde, som Jonathan Motzfeldt, Moses Olsen og Lars Emil Johansen havde indledt ved folketingsvalget i 1971.

Siumut begyndte oprindeligt som en politisk arbejdsgruppe, Sujumut, der udgav avisen *Sujumut*. I dette blad agiterede man blandt andet imod den danske stats ejendomsret over den grønlandske undergrund. På baggrund heraf dannede man en fraktion af landsrådsmedlemmer, der støttede op om Sujumuts holdninger.

Partiet Siumut blev officielt dannet 29. juni 1977. Motzfeldt blev formand, Olsen næstformand og Johansen kasserer. Siumut gik ind for en grønlandsk tilslutning til den hjemmestyreordning, som blandt andet partiets ledende medlemmer havde forhandlet sig frem til. Men på længere sigt ville partiet kæmpe for en grønlandsk ejendomsret over

undergrunden og for udmeldelse af EF. Indenrigspolitisk var partiets politik mindre udviklet, men partiets venstreorienterede udgangspunkt stod klart, når det handlede om den fremtidige indkomstpølse, som var klart defineret i partiets programmet:

»Vi vender os imod ethvert samfundssystem hvor 'få har for meget og mange for lidt'. Konsekvensen heraf er, at vi i Grønland kræver, at solidaritetsprincippet afløser den hidtidige klassepolitik. Praktisk politisk betyder dette bl.a. hurtigst muligt lønudjævning, i første række i form af sikring af tilstrækkelige forhøjelser af de laveste lønninger«.

En sådan politik henvendte sig til den store gruppe af lavtlønnede, ufaglærte grønlandere, der arbejdede i fiskeflåden og på de statsejede virksomheder.

Atassut

Til højre for Siumut stod Atassut, der også anbefalede et ja til folkeafstemningen. Partiet blev påbegyndt som en uformel bevægelse op til folketingsvalget i 1977 af landsrådsmedlemmerne Lars Chemnitz, Niels Carlo Heilmann og Otto Steenholdt samt folketingsmedlem Ole Berglund. Ved folketingsvalget lykkedes det at få Otto Steenholdt valgt. Året efter blev partiet officielt dannet på et stiftende landsmøde, hvor landsrådsformand Lars Chemnitz blev Atassuts første formand.

I Atassut lagde man vægt på det nære forhold til Danmark, og det indskrev man i partiets formålsparagraf:

»Organisationens formål er fremme af et grønlandsk hjemmestyre inden for rigsfællesskabet. Organisationen ønsker at modarbejde løsrivelse fra det danske rige«.

Partiet ville derfor fastholde EF-medlemskabet, ligesom det stod for en mere forsigtig linje i forhold til spørgsmålet om ejendomsretten til undergrunden.

Men det var ikke kun i forhold til rigsfællesskabet, at Atassut adskilte sig fra Siumut.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 64

Partiet lagde vægt på, at en aktiv erhvervs-politik var forudsætningen for vækst og job-skabelse. Derfor ville partiet udbygge den havgående fiskeflåde og forbedre forholdene for Grønlands traditionelle erhverv: fiskeri, fåreavl og fangst. Eksempelvis skulle låne-mulighederne for fjord- og kystfiskere forbedres, fangerne skulle sikres en bedre distribution af deres varer, ligesom søfolk og fiskere skulle sikres bedre uddannelses-muligheder. Atassut var interesseret i flere private investeringer i de nævnte erhverv – gerne fra udlandet. Endelig var partiet åbent over for etableringen af minedrift, olieud-vinding, vandkraft og anden udnyttelse af landets ressourcer, men dog med visse restriktioner:

»Ressourceudnyttelse af enhver art skal finde sted under størst mulig hensyntagen til de bestående erhverv og efter forsvarlig sikring af miljøet i overensstemmelse med regler godkendt eller udarbejdet af de grønlandske myndigheder«.

Med sin klare erhvervsprofil henvendte partiet sig fortrinsvis til de selvstændige erhvervsdrivende og til den danske befolkning i Grønland, der siden Grønlands indlem-melse i Rigsfællesskabet havde haft stemme-ret i Grønland.

Inuit Ataqatigiit (IA)

Blandt de mindre partier, der prægede valg-kampen, var venstrefløjspartiet Inuit Ataqatigiit (IA). Partiet var vokset ud af aasivik-bevægelsen. På aasivikerne diskuterede man politik ud fra en marxistisk antikolonialistisk tilgang. Denne tilgang blev videreført, da IA officielt blev stiftet i 1978. Som formålspara-graf vedtog partiet:

»På antiimperialistisk grundlag at bekæmpe kolonialismen og den nykoloniale udvikling i alle dens fremtrædelsesformer. Med dette som udgangspunkt at arbejde for anerkendelse af den oprindelige befolknings fælles ejendoms-ret til Kalaallit Nunaat (Grønland) og som nation med fuld suverænitæt over eget land«.

De nykoloniale fremtrædelsesformer kunne oversættes til den hjemmestyreordning, som blev bakket op af et samlet landsråd. På det praktiske plan foreslog partiet at nationalisere den danske stats og udenlandske inter-ressers ejendomme og værdier i Grønland. Grønlænderne skulle i fællesskab eje og drive virksomhederne:

»Målet er, at samtlige medarbejdere i fælles-kab varetager planlægning, drift, styring og beslutninger på arbejdspladserne«.

Med sin klare ideologi havde IA svært ved at finde fodfæste i den brede grønlandske befolkning, men blandt unge, der havde stu-deret i Danmark, var partiet populært.

Indførelsen af hjemmestyret

Loven om indførelse af hjemmestyre blev vedtaget i Folketinget i november 1978. Herefter var vejen banet for folkeafstemningen, der blev afholdt 17. januar 1979. Valgkam-pen blev præget af en kraftig ja-kampagne fra de to store partiers side, mens IA argu-menterede imod. Så længe undergrunden var danskejet, var hjemmestyret en illusion, mente man i IA. Siumut søgte at modgå dette argument ved at gøre opmærksom på, at hjemmestyret var et første skridt mod selvstændighed. Derimod mente Atassut, at Grønland skulle bibeholde ordningen i frem-tiden.

Folkeafstemningen endte med, at 70,1% stemte for hjemmestyre, mens 25,8% stemte imod. Herefter kunne valgkampen til det første landstingsvalg skydes i gang. Siumut dominerede valgkampen og blev spået et godt valg, men Atassut viste sig også at have et stort vælgergrundlag. Da stemmerne blev talt op, havde Siumut fået 8580 stemmer, og Atassut havde fået 7808 stemmer. De to store partier delte mandaterne mellem sig: Siumut fik tretten, mens Atassut måtte nøjes med otte.

Årsagen til misforholdet skyldtes valgsy-stemet. Grønland var inddelt i tre store kredse: Syd, Midt og Disko. I disse kredse blev der valgt flere kandidater efter et re-

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 65

præsentativt system. De sidste fem mandater blev valgt i fem yderkommuner i Nord- og Østgrønland: Uummannaq, Upernavik Avangersuaq, Ammassalik og Ittoqqortoormiit, der var enkeltmandskredse. Siumut vandt alle mandater i disse kommuner.

Grønlands tid som en dansk landsdel var endegyldigt forbi, og Grønland var blevet en hjemmestyrende del af riget. Et hjemmestyre, der i de næste mange år skulle blive domineret af de tre isbjørne: Jonathan Motzfeldt, Moses Olsen og Lars Emil Johansen.

På trods af de store meningsforskelle var tonen rolig og ofte venskabelig. For bordenden ses fra venstre Lars Emil Johansen, Lars Chemnitz og Knud Hertling. (Foto: Grønlands Nationalmuseum og Arkiv).

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 66

MODUL 5: DE TRE ISBJØRNE, FRA HJEMMESTYRE TIL SELVSTYRE

Gruppe 1 læser: første del af *Hjemtagelsen af sagsområder*

Se side 30

Spørgsmål:

- Hvor mange områder/ministerier, hjemtog man i 1980?
- Når Moses Olsen, siger "den gamle politik", hvad tror i så han mener "den nye politik" bør være?

Gruppe 2 læser: første del af, *De sociale problemer og Solen og månen.*

Se side 31

Spørgsmål:

- Hvorfor havde man fra landstyre side, sat fokus på alkohol?
- Hvordan relaterer historien om Maliina og Aningaaq (Solen og månen) sig til nogle af de problemer Grønland stod og stadig står overfor?

Efter at festlighederne i forbindelse med indførelsen af hjemmestyre var overstået, fik de grønlandske politikere travlt. Nu kunne nogle af de ting, de længe havde drømt om, endelig blive til virkelighed. De gik derfor straks i gang med det store arbejde, så den grønlandske befolkning kunne mærke, at ansvaret var flyttet fra København til Nuuk.

Status 1979

Resultatet af landstingsvalget betød, at Siunmut fik absolut flertal i Landstinget, og det første landsstyre kom derfor til at bestå udelukkende af politikere fra dette parti. Jonathan Motzfeldt blev valgt til landsstyreformand, og der blev også plads til både Lars Emil Johansen og Moses Olsen i Landsstyret. Med dette på plads var man klar til at begynde en ny æra i landets historie, hvor mange flere beslutninger skulle tages i Grønland, og hvor Danmark skulle spille en mere tilbagetrukket rolle. Det samfund, som Landsstyret skulle lede, var imidlertid stadig helt afhængigt af den gamle kolonimagt.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 67

Hjemtagelsen af sagsområder

I den plan, som Hjemmestyrekommissionen havde lavet, foreslog man, at det grønlandske hjemmestyre i begyndelsen kun skulle overtage nogle små områder, så man fra grønlandsk side kunne vænne sig til de nye forhold. De grønlandske politikere ønskede imidlertid, at processen skulle gå hurtigere; så i stedet for de fire områder, som kommissionen havde lagt op til, valgte man at overtage styringen af otte områder pr. 1. januar 1980. Det drejede sig blandt andet om skatte- og afgiftsområdet, om folkekirken, om socialområdet og om undervisnings- og kulturområdet.

En overtagelse af et sagsområde betød, at hjemmestyret blev både den lovgivende og udøvende myndighed. For de grønlandske politikere var det en vigtig forandring, at det nu var folkevalgte grønlandske politikere, der havde ansvaret for udviklingen af det grønlandske samfund. Moses Olsen beskrev i *Information* forandringen på følgende måde:

En af de sportsgrene, som grønlænderne tog til sig, var håndbold, som vel efterhånden næsten kan beskrives som den grønlandske nationalsport. Det grønlandske herrelandshold har to gange kvalificeret sig til VM, hvilket har været med til at øge interessen for sporten. (Foto: Polfoto)

»Det karakteristiske ved 'den gamle politik' er, at den altid er udgået fra København, fra danskere, der kun ved lidt om Grønland. Vores krav i Siumut har været, at udformningen af det grønlandske samfund skal ske i Grønland og af folkevalgte grønlandske politikere, som så har en embedsmandsstand, danskere såvel som grønlændere, til at løse de opgaver, vi stiller«.

Som man kan se ud fra Moses Olsens udtalelse, så var det stadig nødvendigt at bruge danske embedsmænd. Der fandtes ikke nok uddannede grønlændere til, at man kunne opbygge et administrationsapparat uden danske akademikere; så selv om beslutningerne nu blev taget i Nuuk, ville det stadig i langt de fleste tilfælde være danskere, der skulle udforme lovene.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 68 og

De sociale problemer

Når man fra Landsstyrets side var så opsat på at begrænse befolkningens muligheder for at skaffe sig alkohol, skyldtes det, at der opstod en lang række sociale problemer i kølvandet på alkoholmisbruget. I første omgang gik det ud over familien og især børnene, som kunne komme til at opleve omsorgssvigt, hvis en eller begge forældre havde problemer med alkohol. Det var især i forbindelse med udbetalingen af løn, at mange børn blev overladt til sig selv, mens forældrene gik på druk. Det kunne være ødelæggende for familiens økonomi og kunne betyde, at der ikke var råd til ordentlig mad i slutningen af måneden.

Omsorgssvigt af børn var imidlertid ikke de eneste sociale problemer, der kunne føres tilbage til alkoholen. Grønland havde også store problemer med incest, og selvmordsraten var høj. Fra politisk side kom der efterhånden overskud og vilje til at tage fat på to af de helt store tabuer i den grønlandske kultur.

Historien om Maliina og Aningaaq viser, at incest altid har været et emne, der har optaget grønlænderne. Historien bliver normalt tolket som et bevis for, at incest altid har været et tabu i det grønlandske samfund.

Fra politisk side kunne man ikke blive ved med at ignorere problemet. Undersøgelser viste, at der, sammenlignet med Danmark og Færøerne, blev anmeldt 16 gange så mange sædelighedsforbrydelser i Grønland. Der blev derfor arrangeret en stor konference i 1990, som behandlede problematikken. Ved åbningen af konferencen sagde landsstyremedlemmet for Sociale Anliggender og Arbejdsmarkedet: Jørgen Wæver Johansen:

Solen og månen

Myten om solen og månen, på grønlandsk Maliina Aningaarlu, fortæller, hvordan solen og månen opstod. Solen og månen var søskende, og månen var forelsket i sin søster solen. Han begyndte derfor at snige sig ind til hende om natten. Solen vidste ikke, hvem der kom til hende om natten, men da hun fandt ud af, at det var hendes bror, skammede hun sig. Hun flygtede derfor ud af deres hus med en fakkell i hånden, og da hun kom uden for huset, begyndte hun at flyve op i luften. Da månen hørte, at hans søster flygtede, skyndte

»Med denne konference markerer vi, at tavs-
heden om seksuelt misbrug af børn er ved at
blive brudt i vort land. Vi nedbryder et tabu
om et meget alvorligt omsorgssvigt af de
børn, som udsættes for seksuelt overgreb«.

Man ønskede, der skulle være mere åbenhed om problemet, og året efter blev der derfor lanceret et slogan: »Incest kan ikke ties ihjel – incest skal tales ihjel«.

Alkoholpolitikken var et af de tiltag, der skulle gøre noget ved problemet, idet undersøgelser havde vist, at alkohol tit var involveret, når der blev begået sædelighedsforbrydelser. Derudover kom der forskellige sociale tiltag, der skulle være med til at nedbringe antallet af incestsager, men det viste sig imidlertid at være svært. Frem til år 2000

steg antallet af sager år for år, og heller ikke på den anden side af årtusindskiftet lykkedes det at få knækket kurven. Der var altså kommet mere åbenhed omkring problemet, men det lykkedes ikke for alvor at gøre noget ved det.

han sig efter hende. Han tog også en fakkell i hånden, men den gik ud undervejs. Myten havde to funktioner i samfundet. Den er en ætiologisk myte (forklarende myte), der fortæller om, hvorfor solen og månen er på himlen, og hvorfor de følger efter hinanden. Solen varmer, fordi hendes fakkell ikke gik ud, modsat månens, som kun har en lille glød tilbage. Mytens anden funktion var opdragende. Den skulle lære dem, der hørte historien, at man ikke må være sammen seksuelt, hvis man er søskende.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 81 og 82

Indførelsen af selvstyret

I Grønland betragtede de fleste selvstyreaf-talen som en succes. Grønlænderne blev nu anerkendt som folk og blev endelig ligestillet som et folk i folkeretslig forstand. Det be-tragtede IA som en vigtig anerkendelse. Par-tiets nye formand, Kuupik Kleist, udtalte:

»For det betyder jo, at vi kommer til at nyde af de rettigheder, som er reguleret i FN-regi, frem for at vores gøren og laden skal være re-guleret af Grønland-Danmark«.

Ikke mindst Hans Enoksen var optaget af denne mulighed. Han mente, at et selvstyre skulle være en kort overgangsperiode, inden Grønland blev selvstændigt i 2021, det år han ville fylde 65. Derfor mente han, at man umid-delbart efter selvstyreafstemningen burde gå i gang med at forberede Grønlands første for-fatning.

I Danmark bakkede næsten hele Folketin-get op om aftalen. Kun den danske regerings indflydelsesrige støtteparti, Dansk Folke-parti, var imod. Partiets medlem af selvsty-rekommissionen, Søren Espersen, mente, at Danmark skulle have del i de formentlig store fremtidige råstofindtægter, fordi:

»Danmark og det danske folk uegennyttigt og beredvilligt har bidraget til Grønlands udvik-ling, så Grønland i dag fremstår som et mo-derne velfærdssamfund«.

Den ændring, der blev talt mest om, var hjemtagelsen af råstofpolitikken. Den sti-gende interesse for olie- og minedrift i Grøn-land virkede for mange politikere som den løftestang, der kunne sikre den fremtidige selvstændighed.

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 91 og 92

Den 28. oktober 2010 døde Jonathan Motzfeldt. Dermed forsvandt en af de mest markante skikkelser i nyere grønlandsk historie. Jonathan Motzfeldt var på mange måder en inkarnation af den grønlandske historie fra 1945 og frem til sin død. Født og opvokset i bygden Qassimiut, sidenhen uddannet til teolog i København. Han trådte ind på den politiske scene i forbindelse med indførelsen af fødestedskriteriet, en scene han blev på stort set indtil sin død. Han var tæt på forhandlingerne om både hjemmestyre og selvstyre, og i sammenlagt 19 år sad han som formand for Landstinget. Hans liv rummede også den anden side af Grønlands historie, den der handler om for meget alkohol og alle de problemer, det kan medføre. Det gav han en del knubs undervejs, ligesom hele Grønland har fået det. Billedet er fra hans begravelse 5. november, hvor han modtog en statsmandsbegravelse. (Foto: Mikkel Ring).

Materialet kommer fra bogen *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Side 102

